

ФІНАНСОВА СИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

транспортних сполучень, індустрією подорожей та туризму, численними культурно-історичними пом'ятками, високим освітнім рівнем населення.

Стратегічна мета розвитку туризму в Україні полягає в створенні продукту, конкурентоспроможного на світовому ринку, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини.

1. Вачевський М.В. *Маркетинг формування професійної компетенції: підручник*. – К.: Професіонал, 2005. – 512 с.

2. Кравців В., Матоліч Б., Гулич О. *Концепція розвитку санаторно-курортної сфери, туризму і відпочинку у Львівській області*. – Львів, 2002. – 43 с.

3. Мазур Ф.Ф. *Соціально-економічні умови*

розвитку рекреаційної індустрії (на прикладів Карпатського регіону). – К.: ЦУЛ, 2005. – 96 с.

4. Одрехівський М.В. *Валеологічні інноваційні центри: економічні проблеми створення та функціонування*. – Львів: Світ, 1997. – 189 с.

5. Петкова Л.О. *Інвестиційна привабливість регіонів // Фінанси України*. – 2005. – №9. – С. 40 – 46.

6. Сівченко І.Ю., Кухарська Н.О., Левицький М.А. *Вільні економічні зони: навчальний посібник*. – К.: Дакор, 2002. – 480 с.

7. Січинський В.Ю. *Чужинці про Україну. Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть*. – К.: – 1992.

8. Устименко Л.М., Афанасьєв І.Ю. *Історія туризму: навчальний посібник*. – К.: Альтерпрес, 2005. – 320 с.

9. Федорченко В.К., Мініч І.М. *Туристичний словник довідник*. – К.: – 2000.

10. Яковенко Н.М. *Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.: навч. посіб. для учнів гуманіст. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів*. – К.: – 1997.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2009

УДК 373.3:33(075.3)

Наталія Вачевська, викладач фінансів та статистики
Дрогобицького коледжу статистики

ФІНАНСОВА СИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті стисло висвітлюються питання про суть фінансів, їх характеристика та обіг фінансів в суспільстві і економічної діяльності підприємства на основі фінансової системи. Стаття корисна для студентів та учнівської молоді, які вивчають економічні дисципліни із курсу економіка.

Ключові слова: фінанси, система, бюджет, ринок, функції фінансів, фінансовий механізм, формування фінансів, фінансовий менеджмент.

Актуальність проблеми. Під фінансами розуміють систему економічних відносин, що склались у суспільстві, яка регулює формування та використання фондів грошових ресурсів [5].

Фінанси виникли у XIII – XIV століттях у торгових центрах Середземномор'я – Флоренції, Генуї, Венеції. Там здійснювалися великі грошові платежі і розрахунки, створювалася розвинута для того часу банківська система. Грошовий обіг трансформується у відносини, пов'язані з формуванням і використанням фондів коштів, породжуючи особливу форму економічних відносин – фінансову.

Аналіз останніх публікацій. Результати аналізу досліджень та пошуку шляхів її вдосконалення на основі праць вітчизняних вчених в даній галузі знань, хоча її ґрунтовні наукові

основи закладені і обґрунтовані в працях вітчизняних вчених: Д. Богиня, Т. Волинський [3], А.С. Гальчинський [10], О.Д. Василюк [4], В. Галь [9], Ю. Николишин [14], В.М. Пинзеник [15], М. Вачевський [7] та інших авторів.

Мета статті. Визначення ролі фінансової системи України у розвитку національного господарського комплексу та дослідження шляхів її стабілізації в період реформування економіки в ринкових відносинах і важливого фактору національного відродження і розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Фінанси – це система економічних відносин, пов'язаних з формуванням і використанням фондів коштів на основі розподілу і перерозподілу валового національного продукту і національного доходу.

Характерною рисою ринкової економіки є

ФІНАНСОВА СИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

високо розвинута фінансово-банківська система. Фінанси (готівка, дохід) виступають головним економічним інструментом ринкового механізму. Через фінансову систему здійснюється процес акумуляції грошових коштів суспільства, забезпечується їх найефективніше і раціональне використання. Фінанси забезпечують рух відповідної грошової маси від низових ланок суспільства (виробництва) до центру і, навпаки, обслуговують колообіг та обіг виробничих фондів, забезпечуючи їх безперервний рух. Кожний суб'єкт ринкової системи так чи інакше зв'язаний з функціонуванням фінансової системи. Фінансова система України тісно пов'язана між собою і складає єдину фінансову систему [6].

державних, але найбільшого поширення набули фінанси акціонерних компаній (корпорацій).

Фінанси населення – це грошові фонди, що формуються з доходів громадян, отриманих на основі трудової, господарської та іншої діяльності, або із спадщини.

Усі названі підсистеми фінансів тісно пов'язані між собою. Саме з фінансів підприємств і населення надходять ресурси до державних фінансів і саме на них скеровані механізми формування останніх: податкова система, страхові, митні, гарантійні платежі тощо. В свою чергу, державні фінансові ресурси значною мірою повертаються населенню та підприємствам у вигляді фінансування соціальних програм,

ФІНАНСОВА СИСТЕМА				
Державні та місцеві бюджети	Фінанси підприємств усіх форм власності	Централізовані державні та інші фонди	Державний кредит	Фінансовий ринок
Фінансова система держави	Це сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких держава формує, розподіляє і використовує централізовані та децентралізовані грошові фонди			
Державний бюджет	Це основний загальнодержавний фонд централізованих грошових ресурсів, що перебуває в розпорядженні уряду			
Місцевий бюджет	Це бюджет адміністративно-територіальної одиниці (області, району, міста, селища, села). Це грошові ресурси місцевих органів влади			

Фінансова система у будь-якій країні виконує певні функції і складається з трьох основних, взаємопов'язаних підсистем: державних фінансів, фінансів первинних ланок економіки (підприємств) і фінансів населення.

Фінанси підприємств – є вихідною базою, оскільки з їх допомогою створюється національний продукт, що є джерелом формування фінансових ресурсів і держави, і населення.

Проте у виконанні наведених функцій фінансів центральне місце посідають фінанси держави.

Державні фінанси – це система грошових фондів, зосереджених у руках держави і призначених для забезпечення властивих їй функцій, та сукупність форм і методів, за допомогою яких ці функції реалізуються.

Фінанси підприємств – це система грошових фондів, що забезпечують процес виробництва та відтворення у рамках даного підприємства, та сукупність форм і методів їх утворення та витрачання.

Вони, насамперед, набувають форм основних і оборотних фондів (капіталу) і прибутку. Фінанси підприємств об'єднують фінанси всіх суб'єктів господарської діяльності – індивідуальних власників, кооперативних підприємств і

субсидій, дотацій та капіталовкладень. Фінанси підприємств і населення також пов'язані між собою: для більшості громадян заробітна плата та дивіденди, які вони отримують від підприємств, є основними джерелами формування фінансів населення.

Фінансова система – це сукупність різних форм організації фінансових відносин, які утворюються між суб'єктами діяльності. Саме вона і забезпечує функціонування фінансів. В фінансову систему входить також фінансовий ринок.

Для того щоб зрозуміти зміст і складність фінансових відносин, треба розглянути суб'єкти і їх види.

Суб'єктами фінансових відносин є держава, підприємство, його структурні підрозділи, державні органи різних рівнів управління, громадські організації, члени суспільства.

Види фінансових відносин характеризують зміст грошових відносин між суб'єктами. Переважно вони набувають форм розрахунків, відрахувань до фондів, розподілу доходів, різноманітних податків та пільг.

Характерні функції фінансів та фінансового механізму. Слід зазначити, що фінансова система в кожній країні має свої

ФІНАНСОВА СИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Розподільча функція – характеризує розподіл фінансових ресурсів між регіонами, галузями, різними напрямками видатків підприємств і організацій. За допомогою цієї функції здійснюється розподіл валового внутрішнього продукту, національного доходу, грошової виручки підприємств і організацій.	Регулююча функція – діє тоді, коли треба внести відповідні зміни до розподілу грошових ресурсів. В одному випадку регулююча функція має характер коригування розподілу доходів. Це може бути надання додаткових коштів регіонам для усунення наслідків стихійних лих, виправлення прорахунків, подолання негараздів у розвитку економіки.
Контролююча функція – за допомогою фінансів можна перевіряти стан розвитку народного господарства, ефективність діяльності підприємств використання грошових ресурсів. Контролююча функція фінансів забезпечує економічну діяльність в межах існуючого правового законодавства.	Стимулююча функція – сутність її полягає в тому, що надходження фінансових ресурсів регіонам має певною мірою залежати від рівня господарювання регіону. Стимулююча функція фінансів сприяє підвищенню економічної ефективності господарювання, належному використанню резервів виробництва.

Суб'єкт фінансових відносин	Вид фінансових відносин
Між державою і підприємством	Платежі до державного бюджету. Відрахування до різних фондів державного, регіонального та галузевого рівня
Між підприємствами	Платіжні зобов'язання постачальників і покупців. Штрафні санкції та неустойки за порушення договірної дисципліни Фінансова винагорода за виконання особливих вимог замовника
Між підприємством і структурними підрозділами, та його працівниками	Обслуговування господарських зв'язків. Матеріальна винагорода працівників
Між державними органами різних рівнів управління	Розподіл диференціальної ренти. Фінансування природно-охоронних заходів, та регіонів, територіально-виробничих комплексів.
Між державою і кооперативними, приватними підприємствами, організаціями	Система оподаткування, економічні пільги
Між державою і організаціями та установами	Бюджетне фінансування, система оподаткування
Між державою і населенням	Пенсії, допомоги, стипендії, виплати з суспільних фондів. Лотереї, вклади до Ощадного банку, споживчий кредит.

особливості. Вони визначаються економічними відносинами, що панують в Україні, зміни в яких негайно відбиваються на фінансах, які виконують відповідні функції та впливають на цінову політику [8].

Фінансуючи з бюджетів різних рівнів освіту, науку, медицину, культуру і т.ін., держава через систему фінансів стимулює науково-технічний прогрес, а разом із тим забезпечує майбутнє країни.

Контрольна функція фінансів полягає в тому, що за їхньою допомогою контролюється рух фінансових коштів і суспільного продукту в процесі виробництва, розподілу, обміну, виявляється диспропорції і неефективне використання фондів коштів.

Фінансова система є сукупністю фінансових ланок, що забезпечують виконання державою її економічних і політичних функцій. Слід зазначити, що система фінансових відносин в Україні має такі особливості.

Права та обов'язки суб'єктів фінансових

відносин встановлюються і регулюються фінансово-правовими нормами держави.

Для виконання своїх функцій в умовах існування ринкових відносин держава використовує частину централізованих певної частини вартості створеного у процесі виробництва суспільного продукту.

Зазначимо, що фінанси називають вченням “про хліб насущний”, “кровоносною системою” економіки суспільства, що вказує на значну їх роль в соціальному та економічному житті будь-якої держави. Окрім того, фінанси здійснюють прямий вплив на державний устрій та управління, на культурний розвиток та соціальне забезпечення. На роль фінансів в прийнятті політичних рішень та визначення місця держави на міжнародному рівні багата держава буде направляти міжнародну політику по своєму.

Зазначимо, що фінансовий механізм в країні

ФІНАНСОВА СИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ФІНАНСІВ		
фінанси – виступають специфічною формою, підсистемою виробничих відносин, відносин економічного бізнесу;	фінанси – це сукупність грошових відносин, що виникають між державою, підприємствами та організаціями різних форм власності та населенням у зв'язку із перерозподілом вартості у грошовій формі сукупного суспільного продукту та формуванням і використанням централізованих і децентралізованих цільових грошових фондів суспільного призначення;	фінанси – це специфічна форма виробничих відносин, які залежать від природи та функцій держави.

не має чіткого поділу та класифікації. З практичної точки зору в залежності від сфер суб'єктів фінансових відносин, їх впливу на реалізацію фінансової політики, від особливостей стану економіки й соціальної сфери країни, фінансовий механізм поділяють на:

Директивний – як правило розробляється для тих фінансових відносин, в яких безпосередньо приймає участь держава. В його дію включаються податки, внески, відрахування, державний кредит, видатки бюджету, бюджетне фінансування, фінансове планування, організація бюджетного устрою і бюджетного процесу.

В цьому випадку державою детально розробляється вся система фінансових відносин, які є обов'язковими для всіх його учасників. Існує низка випадків, коли директивний фінансовий механізм може розповсюджуватися і на інші види фінансових відносин, в яких держава безпосередньої участі не бере. Але такі відносини мають велике значення для реалізації фінансової політики, наприклад, ринок корпоративних цінних паперів, або одна із сторін цих відносин – наприклад, фінанси держави.

Регулюючий властивий таким фінансовим відносинам, які безпосередньо не торкаються державних інтересів.

Даний вид фінансового механізму діє на колективних та приватних підприємствах. У цьому випадку держава встановлює тільки загальний порядок використання фінансових ресурсів, які є власністю підприємства й залишаються в його розпорядженні після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Підприємство самостійно розробляє форми, види грошових фондів, визначає форми розрахунків та напрямки використання фінансових ресурсів, складові капіталу та рівень Фірсового ризику своєї фінансової діяльності.

Управління фінансовим механізмом

здійснюється на рівні його видів: директивного та регулюючого. Управління директивним фінансовим механізмом здійснюється за допомогою організаційної структури держави, яка включає правову регламентацію, планування та органи, які очолюють Міністерство фінансів України та Національний банк України. Саме від злагодженості дій цих органів залежить ефективність управління фінансовим механізмом, як відзначають автори М.М. Александрова та С.О. Маслова в роботі¹.

Продуктивність будь-якої організації залежить від наявності ефективної системи управління її фінансами. Фінанси організації охоплюють систему грошових відносин, одним з учасників яких є сама організація. Залежно від правового статусу організації (спільне підприємство, товариство з обмеженою відповідальністю, приватне мале підприємство, акціонерне товариство тощо) створюється структура управління її фінансами, яка визначається відносинами організації з:

- державою при сплаті податків і одержанні дотацій з бюджету чи інших державних фондів;
- власниками часток її капіталу (тобто акціонерами, якими можуть бути фізичні та юридичні особи) при продажу та купівлі акцій, розподілі прибутку фірми та одержанні дивідендів;
- кредитною системою при одержанні та сплаті боргів;
- лізинговими компаніями при внесенні орендної плати або викупі об'єктів оренди;
- страховими фірмами;
- структурами фінансового ринку – біржею, інвестиційними компаніями;
- доброчинними фондами;
- покупцями її продукції, постачальниками, працівниками окремими підрозділами та філіями.

Перелічені відносини можуть виходити за межі

¹ Александрова М.М., Маслова С.О. Гроші. Фінанси. Кредит: навчально-методичний посібник. – К.: ЦУЛ.: – 2002. – С. 134 – 135.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

однієї держави при реалізації фірмою зовнішньоекономічних зв'язків.

Закономірно виникає потреба в управлінні цією системою відносин, і управління фінансами або фінансовий менеджмент є основною складовою частиною загальної системи управління організацією. Зарубіжні фахівці зазначають, що ефективність діяльності корпорацій (акціонерних товариств) можна оцінювати зростанням доходів акціонерів; наслідком чого стає підвищення ціни на звичайні акції фірми. Одночасно це є метою корпорації.

Розглянемо кілька найпоширеніших визначень фінансового менеджменту:

У теоретичному аспекті **фінансовий**

Фінансовий менеджмент – управління рухом фінансових ресурсів та фінансових відносин, що виникають між суб'єктами господарювання в процесі руху фінансових ресурсів. Фінансовий менеджмент дає відповідь на запитання: як можна вдало керувати цим рухом та відносинами?

Фінансовий менеджмент корпорації – це система принципів, методів, засобів і форм організації грошових відносин. Вона спрямована на підвищення ефективності виробництва і розподілу прибутку.

Об'єктами фінансового менеджменту є фінанси підприємств та його фінансова діяльність, тобто економічні відносини, які опосередковані грошовим обігом, зміною розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Матеріальною основою фінансового менеджменту є грошові потоки підприємства, які втілюються в реальному грошовому обігу, викликаному рухом вартості.

Головною метою фінансового менеджменту є максимізація добробуту власників капіталу підприємства. Конкретне вираження дана мета отримує в максимізації ринкової вартості суб'єкта господарської діяльності і або його акцій.

Фінансовий менеджмент – це процес вироблення мети управління фінансами та здійснення впливу на них за допомогою методів та важелів фінансового механізму.

Фінансовий менеджмент – оптимізацією фінансових засобів фірми з метою досягнення максимуму доходу власникам.

менеджмент – це система розробки і реалізації управлінських рішень щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємницьких структур і організацій, оптимізації обігу їх грошових коштів. Названа система має певні методи та певні принципи. До основних принципів відносять:

- *інтегрованість із загальною системою управління підприємством;*

- *комплексний характер формування управлінських рішень;*

- *високий динамізм управління.*

- *варіантність підходів до розробки окремих управлінських рішень;*

- *орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства*

Тобто, фінансовий менеджмент як суб'єкт управління охоплює всі рівні управління. Безпосередньо, на підприємстві управління здійснює апарат управління підприємством (служба фінансового менеджера) та власник, засновники, збори акціонерів. Як об'єкт управління, фінансовий менеджмент піддається впливу потоків правлінських та рішень, реалізація яких дозволяє підтримувати підприємство у стані ділової активності. Об'єктами управління на підприємствах є:

- *майно; майнові права; роботи і послуги; інформація, результати інтелектуальної діяльності; нематеріальні блага.*

У процесі реалізації головної мети фінансовий менеджмент спрямований на вирішення таких **основних завдань**:

1. Забезпечення високої фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку. Це завдання реалізується шляхом формування ефективної політики фінансування господарської й інвестиційної діяльності підприємства, управління формуванням фінансових ресурсів за рахунок різних джерел, оптимізації фінансової структури капіталу підприємства.

2. Оптимізація грошового обігу і підтримка постійної платоспроможності підприємства. Це завдання виконується шляхом ефективного управління грошовими потоками підприємства в процесі кругообігу його коштів, підтримкою ліквідності його оборонних активів на рівні, що забезпечує постійну платоспроможність.

3. Забезпечення максимізації прибутку підприємства. Завдання реалізується шляхом ефективного управління активами підприємства, оптимізації їхнього розміру і складу. При цьому, для досягнення цілей економічного розвитку підприємство повинне максимізувати не балансний, а чистий прибуток, що залишається в його розпорядженні; це вимагає проведення ефективної податкової і дивідендної політики.

4. Забезпечення мінімізації фінансових ризиків. Дане завдання досягається шляхом

ФІНАНСОВА СИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

ефективного управління фінансовими ризиками, що властиві як окремим господарським операціям, так і фінансовій діяльності в цілому. Процес цього управління передбачає оцінку окремих видів фінансових ризиків, їх профілактику

і мінімізацію, ефективні форми внутрішнього і зовнішнього страхування [11].

Функції фінансового менеджменту як підсистеми управління підприємством зводяться до наступного:

Формування активів.	У процесі реалізації даної функції здійснюється виявлення реальної потреби в окремий видах активів і визначення їхньої суми в цілому, виходячи з обсягів діяльності, що передбачається підприємством, оптимізація складу активів з позицій ефективності їх комплексного використання, а також ліквідності для забезпечення постійної платоспроможності.
Формування фінансової структури капіталу.	Дана функція фінансового менеджменту передбачає визначення загальної потреби в капіталі для фінансування сформованих активів підприємства та вивчення й аналіз альтернативних джерел формування фінансових ресурсів. вибір найбільш доцільних для кожного етапу розвитку підприємства джерел фінансування його діяльності; формування цільової фінансової структури капіталу, що забезпечує найбільш низьку його вартість і фінансову стійкість у процесі розвитку.
Управління оборотними активами.	В процесі реалізації даної функції забезпечується аналіз і прогнозування тривалості окремих циклів обороту робочого капіталу; прискорення обороту окремих видів активів – запасів товарно-матеріальних цінностей, грошових активів, дебіторської заборгованості; підвищення ефективності комплексного використання оборотних активів. Особлива увага в процесі управління оборотними активами приділяється вибору форм і джерел їхнього фінансування.
Управління необоротними активами.	Предметом цього напрямку фінансового менеджменту є, насамперед, забезпечення ефективного використання основних засобів підприємства, що складають у даний час основну частку необоротних активів. У процесі управління здійснюється аналіз ефективності використання окремих видів основних засобів; визначається потреба в їх поточному і капітальному ремонті, а також заміні в зв'язку з фізичним і моральним зношенням; формується система заходів щодо підвищення фондовіддачі діючих основних засобів; оптимізується структура джерел їхнього фінансування.
Управління інвестиціями.	Виконання даної функції передбачає формування найважливіших напрямків інвестиційної діяльності підприємства; оцінка інвестиційної привабливості окремих реальних проектів і фінансових інструментів, і відбір найбільш ефективних із них; формування інвестиційного портфеля й оперативне управління ним. Особлива увага в процесі управління інвестиціями повинна бути приділена вибору форм і джерел їхнього фінансування, оптимізації складу джерел інвестиційних ресурсів.
Управління формуванням власних фінансових ресурсів.	У процесі реалізації даної функції фінансового менеджменту визначається потреба у власних фінансових ресурсах для реалізації економічної стратегії підприємства, підтримки його фінансової стійкості і досягнення цільової фінансової структури капіталу. Основна увага ті процесі управління формуванням власних, фінансових ресурсів повинна бути приділена підвищенню розміру чистого прибутку, що направляється на виробничий розвиток, а також формуванню ефективного потоку амортизаційних відрахувань.
Управління залученням позикових фінансових засобів.	Визначається загальна потреба в позикових фінансових засобах: оптимізація співвідношення короткотермінової і довготермінової заборгованості; оптимізація форм і джерел залучення позикових фінансових засобів; вартість залучення позикових фінансових засобів з окремих джерел, і по підприємству в цілому; підготовка проектів окремих кредитних договорів.
Управління фінансовими ризиками.	Реалізуючи дану функцію фінансового менеджменту, виявляють склад основних фінансових ризиків, властивих операційній, господарській інвестиційній діяльності підприємства; оцінюють рівень цих ризиків і їх несприятливі фінансові наслідки у розрізі окремих операцій, і по господарській діяльності в цілому; формують систему заходів щодо профілактики і мінімізації окремих фінансових ризиків, а також їх внутрішнього і зовнішнього врахування.

